

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİNDE YANSITICI DÜŞÜNME
UYGULAMALARININ AKADEMİK BAŞARI VE TUTUMA ETKİSİ***

**The Effect of Reflective Thinking Practices on Academic Achievement and Attitudes
in Social Studies Education**

Kamil UYGUN**, Turhan ÇETİN***

***Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi, kamil.uygun@usak.edu.tr*

****Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi, turhan@gazi.edu.tr*

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, yansıtıcı düşünme uygulamaları ile yapılan öğretimin ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubu, Uşak Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu 7A sınıfı (kontrol grubu) ve 7B sınıfı (deney grubu) öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma, öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel bir çalışmadır. Araştırmanın başında, Kişisel Bilgi Formu uygulanmıştır. Deneysel işlem öncesinde ve sonrasında, Akademik Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Deneysel işlem olarak deney grubuna yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim ve kontrol grubuna programda önerilen öğretim yapılmıştır. Çalışma gruplarına ait test puanlarının normal dağılım gösterdiği ve parametrik varsayımlar karşılandığı için, verilerin analizinde parametrik analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmada, ilişkili (bağımlı) örneklemeler ve ilişkisiz (bağımsız) örneklemeler t-testi kullanılmıştır. Veriler, SPSS 16.00 bilgisayar paket programı ile analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin kullanıldığı deney grubu öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumu, kontrol grubu öğrencilerine oranla daha olumlu bulunmuştur. Yansıtıcı düşünme yaklaşımı, öğrencilerin başarılarının artmasında, programda önerilen öğretimden daha fazla etkili olmuştur. Ayrıca, yansıtıcı öğretimin tutumların ve başarının kalıcı olması konusunda, daha yararlı olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yansıtıcı Düşünme, İlköğretim, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Akademik Başarı, Tutum.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the effect of education congruent with reflective thinking practices on academic achievement and attitudes of elementary education social studies course students. Study group of the study consists of Uşak Halit Ziya Uşaklıgil Elementary/Primary School 7A class (control group) and 7B class (experimental group) students. The research is a quasi-experimental pretest-posttest control group study. At the beginning of the study Personal Information Form has been conducted. Before and after the experimental treatment, Academic Achievement Test and Social Studies Course Attitude Instrument have been used. As the experimental treatment, the experimental group has received an instruction based on reflective thinking while the control group has continued to get instruction as advised in the curriculum. Since test scores of the study groups demonstrated a normal distribution and parametric hypothesis were met, the parametric analysis technique has been used. Dependent samples and independent samples t-test have been implemented in the study. The data have been analyzed via SPSS 16.00 computer package program. At the end of the study, attitudes of experimental group students, who received instruction based on reflective thinking, have been found more positive towards Social Studies Course in comparison to those of control group students. Reflective thinking approach has been more effective than suggested instruction methods in the curriculum in terms of raising

* Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Doç. Dr. Turhan ÇETİN danışmanlığında yürütülen “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yansıtıcı Düşünme Uygulamalarının Akademik Başarı ve Tutuma Etkisi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

academic achievement of the students. In addition, it has been revealed that reflective instruction is more beneficial for permanence of the attitudes and the achievement.

Keywords: Reflective Thinking, Elementary/Primary Education, Social Studies Instruction, Academic Achievement, Attitude.

GİRİŞ

Yansıtıcı Düşünme

Aklımıza gelen her şey, kısaca zihinsel olarak yaptığımız tüm eylemlere düşünme; bu eylemlerin sonucunda ortaya çıkan ürüne de düşünce diyebiliriz. Alan yazında genellikle düşünme türleri olarak; yaratıcı düşünme (creative thinking), problem çözme (problem solving), eleştirel düşünme (critical thinking), üstbilgi düşünme (metacognitive thinking) ile yansıtıcı düşünme (reflective thinking) yer almaktadır. Bireyin kendini, bildiklerini, öğrenmelerini düşünmesi ve önceki deneyimleri ile bu düşünceleri arasında ilişki kurması yansıtıcı düşünme ile ilgilidir.

Yansıtma (reflection) kavramının, Plato ve Aristo'nun çalışmalarına dayandığı (Köksal, 2006); yansıtıcı düşünmenin ilk olarak Platon felsefesindeki Sokratik sorgulama ve diyaloglar olarak tanımlandığı bilinmektedir (Kozan, 2007). Farklı tanımlarla karşılığı olan yansıtma ve yansıtıcı düşünme Socrates, Dewey ve Bruner'in fikirlerinde de görülmektedir (Merey ve Kılıçoğlu, 2009).

Dewey'e göre (1910, 1933) yansıtma, düşüncelerin tesadüfi bir dizi sıralaması değildir. Önceki bilgilere dayanan, her bir sonucun bir başka sonuca ardışıklık ettiği süreci kapsamaktadır. Ardışık bilgiler karmaşık olmayıp birbirini destekleyen ve birbirine bağlı durumdadır. Her bir adım, teknik olarak düşüncenin terimidir. Her bir adım sonrakine katkı sağlar ve zincirleme bir şekilde devam ederek büyür. Önceki bilgilere dayanarak yeni bilgilerin üretilmesini, çeşitli yolların geliştirilmesini ve analiz edilmesini sorgulayan bilişsel süreçtir.

Ridley'e göre (1991) yansıtma, bireyin görev performansına katkı sağlayan fonksiyonlarının birbiriyle ilişkili karmaşık yönüdür. Yansıtmanın diğer bir tanımına göre, bireylerin yeni anlayış ve beğenilerine yol açan deneyimlerini keşfettikleri tüm zihinsel ve duygusal faaliyetleridir (Boud, Keogh ve Walker, 1985).

Yansıtıcı düşünme kavramı, alan yazında farklı ifadelerle de kullanılmaktadır. Dewey (1957)'den teemmüllü düşünme diye çevrilmesi (Çev: Decroly, Etker, Akdeniz ve Arıkan), derinlemesine düşünme (Gündoğdu, 2009; Vural ve Kutlu, 2004) ve özenli düşünme (Milli Eğitim Bakanlığı, 2007) şeklinde kullanıldığı da karşımıza çıkmaktadır.

Dewey'e (1910:6) göre yansıtıcı düşünme, "Herhangi bir inanç ya da bilgi formunu ve onun ulaştığı sonuçları destekleyen gerekçeler doğrultusunda aktif, kalıcı ve dikkatli düşünmedir". Ünver'e (2003: 5) göre "Bireyin öğretme ya da öğrenme yöntemi ve düzeyine ilişkin olumlu ve olumsuz durumları ortaya çıkarmaya ve sorunları çözmeye yönelik düşünme sürecidir".

Yansıtma, bireyin öğrenme deneyimlerinin yeni bilgileri öğrenirken birbiriyle ilintili olarak kullanılmasını içeren bilişsel süreçtir. Yansıtıcı düşünme ise, bireyin öğrenme anında veya sonrasında öğrendiklerinden yola çıkarak yeni bilgiler edinmesi için neyi ne kadar öğrendiğini düşünmesi ve yeni öğrenecekleri bilgiler için kendini değerlendirerek karar vermesine yönelik derinlemesine düşünmesidir.

Van Manen (1977), yansıtıcı düşünmede teknik (kurallı) akılcı yansıtma, uygulamalı eylem yansıtma ve eleştirel yansıtma olmak üzere üç yansıtma düzeyinden bahseder. Van Mannen'in yansıtma düzeylerinden esinlenen Zeichner ve Liston (1987) dört düzey üzerinde durmaktadır. Bunlar; olgusal, öngörülü, kanıtlayıcı ve eleştirel müzakeredir. Yansıtıcı düşünmenin aşamaları ise tanımlama, bilgilendirme, karşılaştırma, değerlendirme ve eyleme geçirmedir (Bartlett, 1990). Buna karşılık Lee (2005), yansıtıcı düşünmeyi hatırlama, akla uydurma ve yansıtma olmak üzere üç aşamalı göstermektedir.

Öğrenme-öğretme sürecinde birçok yansıtıcı düşünme stratejisinden faydalanılır. Bunun yanında, öğrencilerin yansıtıcı düşüncelerini geliştirmek için bazı yaklaşımlardan yararlanılabilir. Öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan yansıtıcı düşünme yaklaşımları, yöntemleri ve teknikleri ayrı ayrı kullanılabilirdiği gibi birlikte de kullanılabilir. Yansıtıcı düşünmeyi geliştirici yaklaşımlardan bazıları şunlardır: Öğrenme yazıları/günlükleri/logoları, kavram haritaları/zihinsel haritalar, soru sorma, kendine soru sorma, anlaşmalı/müzakereli öğrenme, kendini değerlendirme, tartışma, portfolyo (öğrenci ürün dosyası), sözlü sunumlar, görsel sunumlar.

Yansıtıcı düşünme ve Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal Bilgiler öğretiminde, 'Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler', 'Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler' ve 'Yansıtıcı Düşünme/Soruşturma Olarak Sosyal Bilgiler' olmak üzere üç gelenek bulunmaktadır (Barr, Barth ve Shermis, 1978). Yansıtıcı düşünme/soruşturma olarak Sosyal Bilgiler geleneğinin genel amacı, "öğrencilere kendilerini etkileyen sorunlar ve durumlar hakkında karar vermeyi öğrenmelerine yardımcı olmaktır". Öğrenciler yetişkin olarak topluma katıldıklarında birçok karmaşık problemle ve karar verme

durumuyla karşılaşacaklardır. Birey olarak yaşamlarının kalitesi, verdikleri kararların doğruluğuna bağlı olacaktır. Yansıtıcı soruşturma, çocukların yaşamlarında karşılaşacakları sosyal, politik ve kişisel sorunların çözümü hakkında doğru karar almalarına yardım eder (Doğanay, 2002: 21).

Yansıtıcı düşünme geleneğinde içerik, ders kitaplarında bulunan öğrenci amaçları ile hiçbir bağlantısı olmayan, sınırlandırılmış olgu ve kavramlar değildir. Aksine içerik, “bireyin önemli bir soruyu, konuyu veya problemi yansıtabilmesini sağlayan bilgi ihtiyacıdır”. İçerik, yansıtma verileri ve problemle ilgili herhangi bir kaynaktan elde edilen kanıtları geliştirmelidir (Shermis, 1992: 29-30).

Yansıtıcı düşünme savunucuları, öğrencilerin kendi değer yapılarını ortaya koymanın öneminden bahsederler. Bilmeyi değerlendirme sürecinden ayırmazlar. Birey kendisi için neyin arzu edilebilir olduğuna karar verirken, gerekli bilgi, malumat, veri ve gerçekliklere de sahip olmasının gereği ve insanların kullanacağı bilgi üzerinde dururlar. Yansıtıcı düşünmede bilginin kullanılması, ilginin, kaygının, problemin veya ihtiyacın çözülmesi için girişimde bulunulmasıdır (Barr, Barth ve Shermis, 1978).

Öğrencilerin yaşam boyu öğrenenler olarak hazırlanması için yansıtıcı düşünmenin önemli rolü vardır (Bayrak ve Koçak-Usluel, 2011). “Öğrenme ortamlarında yansıtıcı düşünme becerilerinin gelişiminin sağlanması ile öğrencinin öğrenme çıktılarının niteliğinin artabileceği ve yaşam boyu öğrenen özelliği kazanabilme sürecinde olumlu etkileneceği” savunulmaktadır (Bayrak, 2010: 64).

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programı, öğretmenlerin ve öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerilerini kullanmalarını ve geliştirmelerini içermektedir. Öğretmenlerin yansıtıcı düşünme eğilimleri, yansıtıcı düşünmenin ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi üzerine yapılan çalışmalar yeterli değildir. Yapılan çalışmalar daha çok öğretmenler üzerine olup ilköğretim öğrencileri üzerine yapılan çalışmalar ise daha azdır. Bu nedenle, sosyal bilgiler öğretiminde yansıtıcı düşünmenin kullanılması ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarını ve tutumlarını etkileyip etkilemeyeceği merak konusudur. Yansıtıcı öğretimin öğrenci başarısına etkisinin ortaya çıkarılması, verimli sınıf ortamı için gereklidir. Yöntemin etkili olması halinde, sınıf ortamında yansıtıcı öğrenmeye ağırlık verilmesine ve etkili olmadığı durumda ise yöntemin geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

Sosyal Bilgiler dersi programında “yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler” anlayışına önem verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Son yapılan programlarda düşünme eğitimi ve

yansıtıcı düşünme yer alsa da istenilen ve beklenen düzeyde uygulama yapılmamaktadır. Yansıtıcı düşünme uygulamalarıyla öğrencilerin ders üzerine sistemli düşünerek sorgulama yapmaları, farkında olmaları, öğrenilenleri değerlendirmeleri ve verimli olmaları düşünülmektedir. Bu yüzden, yansıtıcı düşünme yaklaşımına dayalı yöntem ve tekniklerin Sosyal Bilgiler dersinde kullanımı incelenerek etkililiğinin ortaya çıkarılması ve yöntem geliştirilmesi önemlidir.

Araştırmanın genel amacı, bahsedilen gerekçelerle yansıtıcı düşünme uygulamalarının ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisini ortaya çıkarmaktır. Genel amaca yönelik belirlenen problem cümlesi ve denenceler aşağıda verilmiştir:

Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan yansıtıcı düşünme uygulamalarının ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi var mıdır?

Denenceler

1. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

2. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

3. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubunun ön test tutum puan ortalamaları ile son test tutum puan ortalamaları arasında fark vardır.

4. Denence: Programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test tutum puan ortalamaları ile son test tutum puan ortalamaları arasında fark vardır.

5. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubunun ön test akademik başarı puan ortalamaları ile son test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

6. Denence: Programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test akademik başarı puan ortalamaları ile son test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

7. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun son test tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

8. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun son test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

9. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun tutum erişim puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

10. Denence: Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun akademik başarı erişim puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır.

YÖNTEM

Araştırmada, yansıtıcı düşünme yaklaşımına dayalı uygulamaların ilköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğrencilerinin akademik başarısına ve tutumlarına etkisini ortaya çıkarmak amacıyla deneysel yöntemlerden ön test-son test kontrol gruplu yarı-deneysel desen kullanılmıştır. Deneysel yöntem, “Olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini açıklamaya çalışan araştırma yöntemidir.” (Erözkan, 2007: 109-110).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2011–2012 Eğitim-Öğretim Yılı Uşak ili Merkez ilçesindeki Halit Ziya Uşaklıgil İlköğretim Okulu 7A sınıfı kontrol grubu (23 öğrenci) ve 7B sınıfı deney grubu (23 öğrenci) oluşturmaktadır. Çalışma gruplarındaki öğrencilerin %41,3’ü kız, %57,8’si erkektir. Deney grubundaki 10 öğrenci (%43,5) ile kontrol grubundaki 9 öğrenci (%39,1) kızlardan oluşmaktadır. Deney grubundaki 13 öğrenci (%56,5) ile kontrol grubundaki 14 öğrenci (%60,9), erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Çalışma Gruplarındaki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Deney G.		Kontrol G.		Toplam	
	f	%	F	%	f	%
Kız	10	43,5	9	39,1	19	41,3
Erkek	13	56,5	14	60,9	27	58,7
Toplam	23	100	23	100	46	100

Çalışma gruplarındaki öğrencilerin karne not ortalamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığına bağımsız örneklem için t-testi ile bakılmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin karne not ortalamaları 3,87; kontrol grubundaki öğrencilerin karne not ortalamaları 3,91 bulunmuştur. Ortalama başarı durumları birbirine oldukça yakın olması, denkleştirme işleminin doğruluğunu desteklemektedir.

Tablo 2. Çalışma Gruplarındaki Öğrencilerin Karne Not Ortalamalarına Göre Dağılımı

Grup	N	X	SS	sd	t	p
Deney	23	3,87	0,92			
Kontrol	23	3,91	1,31	44	0,130	0,90

*p>0,05

Elde edilen bulgularda, deney ve kontrol grupları arasında 0,05 önem düzeyine göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür [$t_{(44)}=0,130$; $p>0,05$]. Deney ve kontrol gruplarının oldukça benzer özelliklere sahip olduğu söylenebilir.

Öğrencilerin cinsiyetleri ve karne notlarının yanı sıra; kardeş sayıları, babalarının öğrenim durumları, annelerinin öğrenim durumları, babalarının meslekleri, annelerinin meslekleri, ailelerinin ortalama aylık gelirleri, ev durumları, evlerinin ısınma şekli ve dersane durumları tezde ayrıntılı olarak verilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada üç veri toplama aracı kullanılmıştır: “Kişisel Bilgi Formu”, “Akademik Başarı Testi” ve “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği”.

Kişisel bilgi formunda; öğrencilerin cinsiyetleri, kardeş sayıları, babalarının öğrenim durumları, annelerinin öğrenim durumları, babalarının meslekleri, annelerinin meslekleri, ailelerinin ortalama aylık gelirleri, ev durumları, evlerinin ısınma şekli ve dersane durumları yer almaktadır.

Akademik başarı testi için, kaynak taraması yaparak soru havuzu oluşturuldu. Soru havuzundaki sorularla ilgili uzman görüşüne başvuruldu ve uygun olmayan maddeler çıkarıldı. Kalan 43 madde, ön uygulama yapmak için düzenlendi. Ön uygulama sonrasında elde edilen veriler, bilgisayar ortamında analiz edildi. Analizlerde madde ayırt edicilik katsayılarına, madde güçlük katsayılarına, madde toplam korelasyonlarına ve maddelerin standart sapmalarına bakıldı. Ön uygulama sonrasında 8 soru çıkarılarak 35 soruluk akademik başarı testi oluşturuldu. , 35 soruluk akademik başarı testinin ayırt edicilik katsayıları 0,38 ile

0,81 arasındadır ve maddelerin çoğunluğu 0,50'nin üzerindedir. Madde güçlük katsayıları 0,19 ile 0,70 arasındadır ve maddelerin çoğunun 0,50'nin altında olduğu görülmektedir. Sorular, normal ve hafif zorluktadır. Testin çarpıklık katsayısı 0,24 ve basıklık katsayısı 0,47 bulunmuştur. Normal dağılıma yakın olmakla birlikte hafif sağa çarpık ve biraz dik dağılım göstermektedir. Madde toplam korelasyonları 0,29 ile 0,61 arasındadır. Genel olarak madde toplam korelasyonu 0,30 ve daha yüksek olan maddelerin öğrencileri daha iyi ayırt ettiği bilinmektedir (Büyüköztürk, 2007). Alpha güvenilirlik katsayısı 0,89 bulunmuştur. İstatistiksel bulgulara göre; testteki maddelerin güvenilirlikleri yüksek, ölçülen özelliğe sahip olanlarla olmayanları iyi düzeyde ayırabildiği ve aynı davranışı ölçmeye yönelik olduğu söylenebilir.

Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği için; Demir ve Akengin (2010) tarafından geliştirilen “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. 640 öğrenciye uygulanan ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Araştırmada uygulanan faktör analizi bulgularına göre; Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri 0,906 olarak tespit edilmiştir. Bartlett testi sonucu ise 2431,319 bulunmuştur. Ölçeğin bütününe ilişkin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise 0.932'dir. Dört faktörlü ölçekteki maddelerin faktör yükleri 0,51 ile 0,81 arasındadır. Pearson Momentler korelasyon katsayılarına bakıldığında tüm maddelerin, toplam puanla 0,01 düzeyinde anlamlı ilişkisi görülmektedir. Uygulanan t-testi ve madde ayırt edicilik katsayıları sonucunda, testin toplam puanlarına göre oluşturulan %27alt grup ile %27üst grubun madde ortalamaları arasındaki fark, anlamlı bulunmuştur. Her bir maddenin madde ayırt edicilik katsayıları 0,01 önem düzeyinde anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Beşli likert tipiyle hazırlanan ölçek, 26 maddeden oluşmaktadır. Bunların 11'i olumlu, 15'i olumsuz tutum ifadelerinden meydana gelmektedir. Olumlu tutum maddeleri “Tamamen Katılıyorum” (5), “Katılıyorum” (4), “Kararsızım” (3), “Katılmıyorum” (2) ve “Hiç Katılmıyorum” (1) şeklinde; olumsuz tutum maddeleri ise “Hiç Katılmıyorum” (5), “Katılmıyorum” (4), “Kararsızım” (3), “Katılıyorum” (2) ve “Tamamen Katılıyorum” (1) şeklinde kodlanmıştır. Çalışma gruplarına benzeyen 100 kişilik öğrenci grubuna ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonucunda, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,91 bulunmuştur. İstatistiksel veriler ve ön uygulamanın güvenilirlik katsayısı sonucunda ölçeğin kullanılması uygun görülmüştür.

Verilerin Analizi

Veri toplama araçlarıyla elde edilen verilerin parametrik ya da parametrik olmayan (nonparametrik) analizlerden hangisinin kullanılacağına karar verebilmek için her bir test için

K-S (Kolmogorov-Smirnov) katsayısı hesaplanmıştır. Kolmogorov-Smirnov tekniği, puan dağılımlarının normal ya da normale yakın olma varsayımını test etmek için kullanılmaktadır (Baştürk, 2011).

Her bir test puanlarının deney ve kontrol gruplarında normal dağılım gösterdiği ve parametrik varsayımlar karşılandığı için verilerin analizinde parametrik analiz tekniği uygulanmıştır. Araştırmada, ilişkili (bağımlı) örneklemeler ve ilişkisiz (bağımsız) örneklemeler t-testi kullanılmıştır. Nicel veriler, SPSS 16.0 (Statistical Packages for the Social Sciences- Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi) bilgisayar paket programı ile analiz edilmiştir. Nicel verileri analiz ederken frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma ve p değerleri dikkate alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim ile programda önerilen öğretimin öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisine ilişkin Akademik Başarı Testi ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği verileri yer almaktadır. Veriler, analiz edilerek denenceler test edilmiş ve analiz sonuçlarıyla elde edilen bulgular tablolaştırılarak verilmiştir.

Birinci Denence ile İlgili Bulgular

“Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımsız (ilişkisiz) örneklemeler t-testi kullanılmıştır. Bu denence ile çalışma gruplarının deneysel işlem öncesi Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumları arasında farkın olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışma gruplarının ön test tutum puan ortalamalarına ilişkin bulgular, Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Çalışma Gruplarının Ön Test Tutum Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi

Sonuçları							
Grup	Tutum	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Ön test	23	90,04	15,90			
Kontrol	Ön test	23	88,30	20,01	44	0,326	0,75*

*p>0,05

Tablodaki değerlere göre deney grubundaki öğrencilerin ön test tutum puan ortalaması 90,04; kontrol grubu öğrencilerinin ön test tutum puan ortalaması 88,30 bulunmuştur. Deney ve kontrol grubunun ön test tutum puan ortalamaları birbirine yakın olmasına rağmen farkın

anlamli olup olmadigina t-testi ile bakilmistir. Deney ve kontrol grubunun on test tutum puanlari arasindaki fark 0,05 onem duzeyinde anlamli bulunmamistir [$t_{(44)}=0,326$; $p>0,05$].

İkinci Denence ile İlgili Bulgular

“Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamli fark vardır” denencesini test etmek için bağımsız (ilişkisiz) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denence, çalışma gruplarının deneysel işlem öncesi başarı puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Çalışma gruplarının ön test başarı puan ortalamalarıyla ilgili elde edilen bulgular, Tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4. Çalışma Gruplarının Ön Test Başarı Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları

Grup	Başarı	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Ön test	23	17,43	4,82			
Kontrol	Ön test	23	17,74	5,35	44	0,203	0,84*

* $p>0,05$

Tablo 4’deki istatistiklere baktığımızda, deney grubundaki öğrencilerin ön test başarı puan ortalaması 17,43 iken kontrol grubu öğrencilerinin ön test başarı puan ortalaması 17,74’tür. Deney ve kontrol grubunun ön test başarı puan ortalamaları arasında çok az fark olmasına karşın, bu farkın anlamli olup olmadığına t-testi ile bakılmıştır. 0,05 anlam düzeyine göre deney ve kontrol grubunun ön test başarı puan ortalamaları arasında farklılık olmadığı tespit edilmiştir [$t_{(44)}=0,203$; $p>0,05$].

Üçüncü Denence ile İlgili Bulgular

“Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubunun ön test tutum puan ortalamaları ile son test tutum puan ortalamaları arasında fark vardır” denencesini test etmek için bağımlı (ilişkili) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denence, deney grubu öğrencilerinin deneysel işlem öncesi ve sonrası tutum puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Deney grubunun ön test ve son test tutum puan ortalamalarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 5’te özetlenmiştir.

Tablo 5. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Tutum Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları

Grup	Tutum	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Ön test	23	90,04	15,90			
Deney	Son test	23	99,35	11,25	22	2,257	0,03*

*p<0,05

Deney grubundaki öğrencilerin ön test tutum puan ortalaması 90,04 iken deney grubu öğrencilerinin son test tutum puan ortalaması 99,35 olduğu saptanmıştır. Deney grubu öğrencilerinin ön test tutum puan ortalamaları ile son test tutum puan ortalamaları arasındaki sayısal farkın görülmesine rağmen, bu farkın anlamlı olup olmadığına ilişkin t-testi ile bakılmıştır. Deney grubunun ön test tutum puanları ile son test tutum puanları arasında istatistiksel olarak 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(22)}=2,257$; $p<0,05$]. Ulaşılan farklılık, son test tutum puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

Dördüncü Denence ile İlgili Bulgular

“Programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test tutum puan ortalamaları ile son test tutum puan ortalamaları arasında fark vardır” denencesini test etmek için bağımlı (ilişkili) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denence ile kontrol grubu öğrencilerinin deneysel işlem öncesi ve sonrası tutum puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını saptamak hedeflenmiştir. Kontrol grubunun ön test ve son test tutum puan ortalamalarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Tutum Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları

Grup	Tutum	N	X	SS	sd	t	p
Kontrol	Ön test	23	88,30	20,01			
Kontrol	Son test	23	88,96	12,69	22	0,125	0,90*

*p>0,05

Tablodaki bulgulara göre kontrol grubundaki öğrencilerin ön test tutum puan ortalaması 88,30 iken kontrol grubu öğrencilerinin son test tutum puan ortalaması 88,96 olarak belirlenmiştir. Kontrol grubu öğrencilerinin ön test tutum puan ortalamaları ile son test tutum puan ortalamaları arasında çok az farklılık görülse de farklılığın anlamlı olup olmadığına ilişkin t-testi ile bakılmıştır. Kontrol grubunun ön test tutum puanları ile son test tutum puanları arasında 0,05 anlam düzeyine göre farklılık görülmemiştir [$t_{(22)}=0,125$; $p>0,05$].

Beşinci Denence ile İlgili Bulgular

“Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubunun ön test akademik başarı puan ortalamaları ile son test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımlı (ilişkili) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denence ile deney grubu öğrencilerinin deneysel işlem öncesi ve sonrası akademik başarı test puanları arasında farkın olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır. Deney grubunun ön test ve son test başarı puan ortalamalarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Başarı Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları

Grup	Başarı	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Ön test	23	17,43	4,82	22	34,403	0,00*
Deney	Son test	23	26,26	5,40			

*p<0,05

Deney grubu öğrencilerinin ön test başarı puan ortalaması 17,43 bulunurken son test başarı puan ortalaması 26,26 bulunmuştur. Deneysel işlem öncesi alınan akademik başarı testi puanı ile deneysel işlem sonrası alınan akademik başarı testi puanının ortalamaları arasındaki farklılığa t-testi ile bakılmıştır. Deney grubunun ön test ve son test puan ortalamaları arasında 0,05 anlam düzeyinde farklılık tespit edilmiştir [$t_{(22)}=34,403$; $p<0,05$]. Elde edilen farklılık, deney grubunun son test başarı puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

Altıncı Denence ile İlgili Bulgular

“Programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun ön test akademik başarı puan ortalamaları ile son test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımlı (ilişkili) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denence ile kontrol grubu öğrencilerinin deneysel işlem öncesi ve sonrası akademik başarı testi puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Kontrol grubunun ön test ve son test başarı puan ortalamalarına ilişkin t-testi sonuçları Tablo 8’de özetlenmiştir.

Tablo 8. *Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Başarı Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları*

Grup	Başarı	N	X	SS	sd	t	p
Kontrol	Ön test	23	17,74	5,35			
Kontrol	Son test	23	21,35	5,58	22	10,353	0,00*

*p<0,05

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, kontrol grubu öğrencilerinin ön test başarı puan ortalaması 17,74 iken son test başarı puan ortalaması 21,35 bulunmuştur. Programda öngörülen öğretim öncesinde ve sonrasında uygulanan başarı testi puan ortalamalarının arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına bakılmıştır. Kontrol grubunun ön test ve son test puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak 0,05 manidarlık düzeyinde farklılık görülmüştür [$t_{(22)}=10,353$; $p<0,05$]. Farklılık, kontrol grubunun son test başarı puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

Yedinci Denence ile İlgili Bulgular

“Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun son test tutum puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımsız (ilişkisiz) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denence ile çalışma gruplarının deneysel işlem sonrası tutum puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmaktadır. Çalışma gruplarının son test tutum puan ortalamalarıyla ilgili elde edilen bulgular, Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. *Çalışma Gruplarının Son Test Tutum Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları*

Grup	Tutum	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Son test	23	99,35	11,25			
Kontrol	Son test	23	88,96	12,69	44	2,938	0,01*

*p<0,05

Tablo 9’deki istatistiklere baktığımızda, deney grubundaki öğrencilerin son test tutum puan ortalamasının 99,35 olduğu, kontrol grubu öğrencilerinin son test tutum puan ortalamasının 88,96 olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test tutum puan ortalamaları arasında görülen sayısal farkın anlamlı olup olmadığına t-testi ile bakılmıştır. 0,05 anlam düzeyine göre deney ve kontrol grubunun son test tutum puan

ortalamları arasında farklılığın anlamlı olduğu tespit edilmiştir [$t_{(44)}=2,938$; $p<0,05$]. Ortaya çıkan farklılık, deney grubu son test tutum puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

Sekizinci Denence ile İlgili Bulgular

“Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun son test akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımsız (ilişkisiz) örneklem t-testi kullanılmıştır. Bu denencenin amacı, çalışma gruplarının deneysel işlem sonrası akademik başarı test puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını saptamaktır. Çalışma gruplarının son test başarı puan ortalamalarına ilişkin t-testi sonuçları, Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10. Çalışma Gruplarının Son Test Başarı Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi

Sonuçları							
Grup	Başarı	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Son test	23	26,26	5,40			
Kontrol	Son test	23	21,35	5,58	44	3,035	0,00*

* $p<0,05$

Tablo 10 incelendiğinde, deney grubundaki öğrencilerin son test başarı puan ortalamasının 26,26 olduğu, kontrol grubu öğrencilerinin son test başarı puan ortalamasının 21,35 olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test başarı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına t-testi ile bakılmıştır. Analiz sonucunda, deney ve kontrol grubunun son test başarı puan ortalamaları arasında 0,05 önem düzeyinde anlamlı farklılık belirlenmiştir [$t_{(44)}=3,035$; $p<0,05$]. Belirlenen farklılık, deney grubu son test başarı puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

Dokuzuncu Denence ile İlgili Bulgular

Çalışma gruplarının son test tutum puan ortalamalarından ön test tutum puan ortalamaları çıkartılarak tutum erişimi puan ortalamaları oluşturulmuştur. “Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun tutum erişimi puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımsız (ilişkisiz) örneklem t-testi kullanılmıştır. Dokuzuncu denence, çalışma gruplarının tutum erişimi puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını

ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışma gruplarının erişim başarı puan ortalamalarına ilişkin bulgular, Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11. Çalışma Gruplarının Erişim Tutum Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları

Grup	Tutum	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Erişim	23	9,74	10,44			
Kontrol	Erişim	23	0,65	11,55	44	2,799	0,01*

*p<0,05

Tablo 11’deki erişim tutum puan ortalamalarının analiz sonuçlarında, deney grubunun erişim tutum puan ortalaması 9,74 bulunurken, kontrol grubunun erişim tutum puan ortalaması 0,65 bulunmuştur. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin erişim tutum puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına t-testi ile bakılmıştır. Deney ve kontrol grubunun erişim başarı puan ortalamaları arasında 0,05 önem düzeyinde farklılık bulunmuştur [$t_{(44)}=2,799$; $p<0,05$]. Ulaşılan farklılık, deney grubu erişim başarı puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

Onuncu Denence ile İlgili Bulgular

Çalışma gruplarının son test başarı puan ortalamalarından ön test başarı puan ortalamaları çıkartılarak erişim puan ortalamaları belirlenmiştir. “Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubu ile programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunun erişim akademik başarı puan ortalamaları arasında anlamlı fark vardır” denencesini test etmek için bağımsız (ilişkisiz) örneklem t-testi kullanılmıştır. Onuncu denence, çalışma gruplarının başarı erişim puan ortalamaları arasında farkın olup olmadığını belirlemeye yöneliktir. Çalışma gruplarının erişim başarı puan ortalamalarına ilişkin bulgular, Tablo 12’de özetlenmiştir.

Tablo 12. Çalışma Gruplarının Erişim Başarı Puan Ortalamalarına Yönelik t-Testi Sonuçları

Grup	Başarı	N	X	SS	sd	t	p
Deney	Erişim	23	8,91	1,31			
Kontrol	Erişim	23	3,57	1,65	44	12,184	0,00*

*p<0,05

Tablo 12'deki erişim başarı puan ortalamalarının istatistiksel bulgularına baktığımızda, deney grubunun erişim puan ortalamalarının 8,91 olduğunu, kontrol grubunun erişim puan ortalamalarının 3,57 olduğunu görmekteyiz. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin erişim başarı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığına t-testi ile bakılmıştır. Deney ve kontrol grubunun erişim başarı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak 0,05 manidarlık düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur [$t_{(44)}=12,184$; $p<0,05$]. Analiz sonucunda bulunan farklılık, deney grubu erişim başarı puan ortalamaları lehine anlamlıdır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Analiz sonuçlarına göre birinci denence doğrulanmamıştır. Deney ve kontrol grubunun ön test tutum puan ortalamaları arasında farklılığın olmaması, çalışma gruplarının yansızlığı bakımından beklenen ve olumlu bulgudur. Böylece, deneysel çalışma öncesi yapılan denkleştirmenin tutum açısından başarılı olduğu söylenebilir. Elde edilen bulgu, Bölükbaş (2004) ve Ersözülü'nün (2008) yaptığı çalışmalarla da örtüşmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre ikinci denencenin doğrulanmadığı saptanmıştır. Bulgular, benzer çalışmalarla aynı sonuçları vermektedir (Bölükbaş, 2004; Ersözülü, 2008; Kırnık, 2010; Keskinçiliç, 2010). Deney ve kontrol grubunun ön test başarı puan ortalamaları arasında farkın olmaması, çalışma gruplarının başarılı şekilde denkleştirildiğini ortaya koymaktadır. Çalışma gruplarının ön test başarı puan ortalamalarının karşılaştırılması ile ön test tutum puanlarının karşılaştırılmasının paralel sonuçlar vermesi olumludur.

Bulgulara göre üçüncü denence doğrulanmıştır. Böylece, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını artırdığını söyleyebiliriz. Benzer çalışmada (Ersözülü, 2008), yansıtıcı düşünmeyi geliştirici etkinliklerin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin tutumu anlamlı düzeyde artırmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, Bölükbaş (2004) yaptığı çalışmada ise yansıtıcı öğretimin Türkçe dersine yönelik tutumu artırmada programdaki öğretime göre daha etkili olduğu sonucuna varmıştır.

Analiz neticesinde, dördüncü denence doğrulanmamıştır. Programda önerilen öğretimin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını etkilemediği görülmektedir. Araştırmamızın aksine, Ersözülü'nün (2008) ve Bölükbaş'ın (2004) yaptığı çalışmada, programda önerilen öğretimin öğrencilerin derse karşı tutumlarında farklılık oluşturduğu ve anlamlı düzeyde düşüşe sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Programda önerilen öğretimin, öğrencilerin derslere karşı tutumlarını olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Ulaşılan bulgulara göre beşinci denence doğrulanmıştır. Elde edilen sonuç, deneysel işlemin akademik başarıyı olumlu etkilediğini göstermektedir. Böylece, uygulanan yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin başarılarını artırdığını söyleyebiliriz. Yansıtıcı öğretimin öğrencilerin akademik başarısına etkisi üzerine yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar görülmektedir. Bölükbaş'ın (2004), Ersözlü'nün (2008), Keskinlik'ın (2010) ve Kırnık'ın (2010) çalışmaları da, yansıtıcı öğretimin başarı puan ortalamalarını olumlu etkilediğini ve son test başarı puanlarını artırdığını ortaya koymuştur.

İstatistiksel bulgulara göre altıncı denence doğrulanmıştır. Programda öngörülen öğretimin öğrencilerin akademik başarısını olumlu etkilediğini ve başarılarını artırdığını söyleyebiliriz. Bölükbaş'ın (2004), Ersözlü'nün (2008), Keskinlik'ın (2010) ve Kırnık'ın (2010) çalışmaları benzer sonuçlar göstermektedir. Bölükbaş'ın (2004) yaptığı çalışmada kontrol grubunun ön test ve son test başarı puan ortalamaları arasında farkın diğer çalışmalara oranla daha az olduğu görülmektedir.

Analizlere göre, yedinci denencenin doğrulandığını göstermektedir. Deneysel işlem sonrasında, deney grubunun tutum puan ortalamaları artarken kontrol grubunun tutum puan ortalamaları neredeyse hiç değişmemiştir. Ulaşılan bulgulara göre yansıtıcı öğretimin derse yönelik tutumları artırmada, programda önerilen öğretime oranla daha etkili olduğu görülmektedir. Bölükbaş (2004), Tok (2008b) ve Ersözlü (2008) araştırmalarında aynı bulguları tespit etmiştir. Öğretmen adayları üzerinde yapılan araştırmalar, benzer bulguları saptamıştır (Tok, 2008a).

Analiz sonucunda elde edilen bulgular, sekizinci denencenin doğrulandığını ortaya koymaktadır. Deneysel işlem sonrasında, deney grubunun başarı puan ortalamaları kontrol grubunun başarı puan ortalamalarından daha fazla artmıştır. Dolayısıyla yansıtıcı öğretimin öğrencilerin başarı düzeylerini artırdığını ve akademik başarılarını olumlu etkilediğini söyleyebiliriz. Öğrencilerin başarılarını artırmada yansıtıcı öğretimin programda önerilen öğretimden daha etkili olduğu görülmektedir. Alan yazındaki benzer araştırmalar, bulunan sonucu doğrular niteliktedir (Bölükbaş, 2004; Ersözlü, 2008; Tok, 2008b; Evans, 2009; Kırnık, 2010; Keskinlik, 2010). Öğretmen adayları üzerinde de benzer bulgulara ulaşılmıştır (Şahin, 2010).

Elde edilen bulgular, dokuzuncu denencenin doğrulandığını göstermektedir. Deneysel işlem sonrasında, deney grubunun tutumları kontrol grubunun tutumlarına oranla daha fazla artmıştır. Yansıtıcı öğretimin öğrencilerin tutum düzeylerini artırdığını ve tutumlarına olumlu

etkilediğini söylemek mümkündür. Öğrencilerin tutumlarını artırmada yansıtıcı öğretimin programda önerilen öğretimden daha etkili olduğu yorumu yapılabilir.

İstatistiksel verilerle elde edilen bulgular, onuncu denencenin doğrulandığını göstermektedir. Deneysel işlem sonrasında, deney grubunun başarı puan ortalamaları kontrol grubunun başarı puan ortalamalarından daha fazla artmıştır. Dolayısıyla yansıtıcı öğretimin öğrencilerin başarı düzeylerini artırdığını ve akademik başarılarını olumlu etkilediğini söyleyebiliriz. Öğrencilerin başarılarını artırmada yansıtıcı öğretimin programda önerilen öğretimden daha etkili olduğu görülmektedir. Bölükbaş (2004), Ersözlü (2008), Kırnık (2010) ve Keskinlik (2010)'ın yaptığı araştırmalarda aynı bulgular tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler öğretiminde yansıtıcı düşünme yaklaşımına dayalı uygulamaların akademik başarıya ve tutuma etkisinin incelendiği çalışmada, araştırma sonuçları üç maddede özetlenebilir:

1. Sosyal Bilgiler öğretiminde yansıtıcı düşünme uygulamaları, ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarını olumlu etkilemektedir. Yansıtıcı öğretim, öğrencilerin başarılarının artmasında, programda önerilen öğretimden daha fazla yararlı olmuştur. Öğrencilerin, öğrendiklerini zihninde canlandırması yansıtıcı düşünmedir. Öğrenciler, yansıtıcı öğrenme ortamında, öğrenilenlerin farkında olur ve ortama etkin katılırlar. Yansıtıcı düşünme, eski öğrenmeler ile yeni öğrenmeleri ilişkilendirme fırsatı verir. Öğrenilenleri sorgulamak, gözden geçirmek, öğrenme sürecinde karar vermek ve değerlendirerek düşünmek başarıyı artırmaktadır.

2. Yansıtıcı öğretim, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersine karşı olumlu tutum geliştirmeleri konusunda, programda önerilen öğretimden daha etkilidir. Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımı, öğrencilerin olumlu tutumlarını artırmaktadır. Öğrenciler, ilgi ve merak uyandırıcı bilgilerle harekete geçmektedir. Yansıtıcı öğretimde, öğrenciler kendi öğrenme hedeflerini belirler ve bu yüzden sorumluluk duyarlar. Öğrenme sürecinde, kendi yanlışlarını görüp düzeltebilirler. Davranışlarını olumlu veya olumsuz olarak değerlendirerek kendilerini güdüleyebilirler. Görüşlerini özgürce söyleyebildikleri öğrenme ortamı gerektiğinden derse karşı olumlu tutum geliştirmektedirler.

3. Yansıtıcı düşünme uygulamalarına dayalı öğretim yaklaşımı, başarının ve tutumların kalıcı olması hususunda, programda önerilen öğretimden daha etkilidir. Derse karşı tutum ve dersteki başarı birbiriyle ilişkilidir. Öğrencilerin, yeterliklerini/yetersizliklerini bilmesi, kendilerini güdülemesi, gelişim için sorumluluk duyması, hedeflerini planlaması, karar verici

olması, soruşturması/araştırması ve öz değerlendirme yapması tutumların ve akademik başarının kalıcılığını artırmaktadır.

ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler öğretiminde yansıtıcı düşünme uygulamalarının ilköğretim öğrencilerinin akademik başarılarına ve derse yönelik tutumlarına etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda geliştirilen öneriler şunlardır:

Eğitim ortamında öğrencilerin sorgulamasına, soru sormasına, öğrenme hedeflerini belirlemesine, karar vermesine, kendilerini değerlendirmesine ve sürece etkin katılmasına olanak sağlanmalıdır. Ayrıca, düşüncelerini rahatça ifade edebilecekleri sınıf ortamı oluşturulmalıdır.

Derse başlarken öğrencilere daha önceki öğrendiklerinin hatırlatılması, ders sırasında yansıtıcı sorular sorulması ve ders sonrasında öğrenme günlüğü tutturulması yansıtıcı düşünme döngüsünü sağlayacağından yararlı olacaktır. Yansıtıcı öğrenme günlüklerinin sürekli tutulması teşvik edilmelidir.

Okutulan ders kitaplarında, yardımcı kitaplarda ve uygulanan etkinliklerde yansıtıcı düşünme çalışmalarına daha sık yer verilmesi, yararlı olabilir.

Yansıtıcı düşünmeye dayalı uygulamalarda, yaşanabilecek en önemli sorunlardan biri, zaman kullanımudur. Öğretmenler, etkinliklerde kullanılacak zaman ayarlamasını özenle yapmalıdır.

Son yıllarda, ilköğretim okullarında düşünme eğitime ilişkin ders programları hazırlanmaktadır. Bu nedenle, eğitim fakültelerinin lisans programlarına düşünme eğitimi ile ilgili derslerin koyulması tavsiye edilebilir.

Araştırma, Sosyal Bilgiler dersinin “Yaşayan Demokrasi” ünitesiyle sınırlı tutulmuştur. Yansıtıcı düşünmenin, Sosyal Bilgiler dersinin diğer ünitelerinde de etkililiği araştırılabilir. Ayrıca, diğer derslere yönelik akademik başarı ve tutuma etkisi de çalışılabilir.

Araştırmada, yansıtıcı düşünme uygulamalarının Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarı ve tutuma etkisi incelenmiştir. Diğer düşünme türlerinin Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarı ve tutuma etkisinin de araştırılması önerilebilir.

Öğretmenlerin ve öğrencilerin yansıtıcı düşünme düzeyleri veya eğilimleri bazı bağımsız değişkenler dikkate alınarak çalışılabilir.

Yansıtıcı düşünme uygulamaları ile birlikte öğretmen ve öğrenci görüşleri de alınarak araştırma yapılması daha yararlı olacaktır.

Yansıtıcı düşünmenin, derse karşı tutum ve başarıya etkisinin haricinde bireylerin başarı güdülerine, demokratik tutumlarına, mesleki tutumlarına, kişisel gelişime, eleştirel düşünelere, problem çözme, yaratıcılık ve bilimsel süreç becerileri gibi becerilere etkisi de araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Barr, R., Barth, J. L., Shermis, S. S. (1978). *Nature of The Social Studies*. California: ETC Publications.
- Bartlett, L. (1990). Teacher Development Through Reflective Teaching. In J. C. Richards and D. Nunan (Eds), *Second Language Teacher Education*, New York: Cambridge University Press, 202-214.
- Baştürk, R. (2011). *Bütün Yönleriyle SPSS Örnekli Nonparametrik İstatistiksel Yöntemler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Bayrak, F. (2010). *Ağ Günlük Uygulamasının Yansıtıcı Düşünme Becerisi Üzerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bayrak, F., Koçak-Usluel, Y. (2011). Ağ Günlük Uygulamasının Yansıtıcı Düşünme Becerisi Üzerine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 93-104.
- Boud, D., Keogh, R., Walker, D. (1985). Promoting Reflection in Learning: A Model. In D. Boud, R. Keogh, D. Walker (Eds.), *Reflection: Turning Experience Into Learning*. London: Kogan Page, 18-40.
- Bölükbaş, F. (2004). *Yansıtıcı Öğretimin (Reflective Teaching) İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Türkçe Dersine Yönelik Tutum ve Başarıları Üzerindeki Etkililiği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.

- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demir, S. B., Akengin, H. (2010). Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Bir Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi (e-International Journal of Educational Research) (1)*, 1, 26-40.
- Dewey, J. (1910). *How We Think*. Boston, MA: D.C. Heath & Company.
- Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of The Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston, MA: D.C. Heath and Company.
- Dewey, J. (1957). *Düşüncenin Terbiyesi* (Çev: O. Decroly, O. Etker, S. Akdeniz ve B. Arıkan). İstanbul: İstanbul Muallimler Cemiyeti Yayınları S:3, Sinan Matbaası ve Neşriyat Evi.
- Doğanay, A. (2002). Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Ed: C. Öztürk ve D. Dilek) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 15-46.
- Erözkan, A. (2007). Bilimsel Araştırmalarda Yöntemler. (Ed: D. Ekiz) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 99-124.
- Ersözlü, Z. N. (2008). *Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Evans, L. (2009). *Reflective Assessment and Student Achievement in High School English*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Seattle Pacific University, Seattle.
- Gündoğdu, H. (2009). Eleştirel Düşünme ve Eleştirel Düşünme Öğretimine Dair Bazı Yanılımlar. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (7)* 1, 57-74.
- Keskinkılıç, G. (2010). *İlköğretim 7. Sınıf Fen ve Teknoloji Dersinde Uygulanan Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Etkinliklerin Bilimsel Süreç Becerilerinin Gelişimine ve Başarıya Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kırnık, D. (2010). *İlköğretim 5. Sınıf Türkçe Dersinde Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin Öğrenci Başarısına Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Kozan, E. (2002). *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Eğitimi Geleneklerine Yaklaşımları ve Bu Yaklaşımların Tarih Öğretimiyle İlişkisi: Ankara-Aksaray Örnekleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köksal, N. (2006). *Yansıtıcı Düşünmenin Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulamalarına Katkıları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lee, H. J. (2005). Understanding and Assessing Preservice Teachers' Reflective Thinking. *Teaching and Teacher Education*, 21, 699–715.
- Merey, Z., Kılıçoğlu, G. (2009). Yansıtıcı Soruşturma (Reflective Inquiry) Yaklaşımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi. (Ed: R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ) *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-I*. Ankara: Pegem Akademi, 341-358.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2007). *İlköğretim Düşünme Eğitimi Dersi Öğretim Programı*. Ankara.
- Ridley, D.S. (1991). Reflective Self-Awareness: A Basic Motivational Process. *Journal of Experimental Education*, 60 (1), 31-48.
- Shermis, S. S. (1992). *Critical Thinking: Helping Students Learn Reflectively*. ERIC Clearinghouse on Reading English and Communication Skills, Indiana University, Bloomington In. (Published: Edinfo Press.)
- Şahin, A. (2010). Türkçe Öğretmeni Adaylarına Öğretim Tekniklerinin Yansıtıcı Öğretim Etkinlikleriyle Öğretilmesinin Akademik Başarıya Etkisi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, (9) 1, 28-33.
- Tok, Ş. (2008a). Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarına, Performanslarına ve Yansıtımlarına Etkisi, *Eğitim ve Bilim*, 33, 104-117.
- Ünver, G. (2003). *Yansıtıcı Düşünme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Van Manen, M. (1977). Linking Ways of Knowing With Ways of Being Practical. *Curriculum Inquiry*, 6 (3), 205-228.

Vural, R. A., Kutlu, O. (2004). Eleştirel Düşünme: Ölçme Araçlarının İncelenmesi ve Bir Güvenirlik Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (2), 189-199.

Zeichner, K. M., Liston, D. P. (1987). Teaching Student Teachers to Reflect. *Harvard Educational Review*, (56) 1, 23-48.